

Европы в средние века. – М.: Высшая школа, 1976. – 248 с.; 50. Сидорова Н. А. Народные еретические движения во Франции в XII-XIII веках // Французский ежегодник, 1961. – М.: Изд-во АН СССР, 1962. – С. 429-433; 51. Сказкин С. Д. Развитие товарно-денежных отношений и его влияние на крестьянское хозяйство и социальную структуру феодального общества // Очерки по истории западноевропейского крестьянства в средние века. – М.: Изд-во МГУ, 1968. – С. 194-227; 52. Стоклицкая-Терешкович В. В. Основные проблемы истории средневекового города X-XV веков. – М.: СОЦЭКГИЗ, 1960. – 351 с.; 53. Фавье Ж. Столетняя война / Пер. с франц. М. Ю. Некрасова. – СПб.: Евразия, 2009. – 656 с.

УДК 94(394.5)

Ольга ПРИНЬКО

ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СВ. КІПРІАНА НА КАРФАГЕНСЬКІЙ КАФЕДРІ

У статті автор досліджує життя та діяльність ідеолога єпископальної церкви Св. Кіпріана на Карфагенській кафедрі. Крім того, в статті висвітлюються основні події, пов'язані з біографією єпископа, що вплинули на формування його світогляду, характеризується суть теологічних поглядів, аналізується його внесок у розвиток єпископальної церкви, а також зміни, які він зробив у християнську обрядовість та соціальну доктрину ранньохристиянської Церкви.

Ключові слова: Св. Кіпріан, єпископ, клір, Карфагенська кафедра, християнство, язичництво, Християнська Церква, розколи, Імперія.

Ольга ПРИНЬКО

ЦЕРКОВНО-РЕЛИГИОЗНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СВ. КИПРИАНА НА КАРФАГЕНСКОЙ КАФЕДРЕ

В статье автор исследует жизнь и деятельность идеолога епископальной церкви Св. Киприана на Карфагенской кафедре. Кроме того, в статье освещаются основные события, связанные с биографией епископа, которые повлияли на формирование его мировоззрения, характеризуется суть теологических взглядов, анализируется его вклад в развитие епископальной церкви, а также изменения, которые он внес в христианскую обрядность и социальную доктрину раннехристианской Церкви.

Ключевые слова: Св. Киприан, епископ, клир, Карфагенская кафедра, христианство, язычество, Христианская Церковь, расколы, Империя.

Olga PRINKO

CHURCH-RELIGIOUS ACTIVITY OF SV. KIPRIANA ON KARFAGENSKIY TO THE DEPARTMENT

In the article an author probes life and activity of ideologist of episcopacy church Sv. Kipriana on Karfagenskiy to the department. In addition, basic events,

related to biography of bishop, light up in the article, that influenced on forming of his world view, essence of theology looks is characterized, his contribution is analysed to development of episcopacy church, and also changes which he brought in a christian rite and social doctrine of rannekhristiyanskoy Church.

Keywords: Sv. Kipriana, bishop, klir, Karfagenska department, christianity, yazichnictvo, Christian Church, dissidences, Empire.

Розглядаючи життя і діяльність відомого ранньохристиянського церковного архієрея Св. Кіпріана, єпископа Карфагенського, необхідно відзначити, що його постать отримала високу оцінку у дослідників. Зокрема, професор Петербурзької Духовної Академії Н. Барсов свого часу підкреслював: «Кіпріан вніс важливі корективи в організацію Церкви та в систему церковної дисципліни. Праці Кіпріана встановили раз і назавжди правила церковного життя» [39, с.193]. Англійський пресвітер Ф. Фаррар, зі свого боку, називав Св. Кіпріана «отцем ієрархії» [44, с.144]; більшість католицьких богословів називає його «видатним адміністратором» [45, с.4].

У тематичній історіографії особа єпископа Карфагена характеризується позитивно. Як відомо, саме Св. Кіпріан став ідеологом і упорядником єпископальної церкви на терені Північної Америки. Св. Кіпріан також здійснив суттєвий внесок у розробку християнського віровчення, культово-обрядову практику, соціальну доктрину ранньохристиянської Церкви.

Серед найбільш відомих дослідників його біографії і творчості, в першу чергу, необхідно згадати імена А. Романовича [42], В. Федосик [45], Є. Штаерман [46], І. Мейендорфа [41], Н. Тальберга [43] та ін.

Разом з тим, доречно зазначити, що ґрунтованих фахових монографій, присвячених Св. Кіпріану, на сьогоднішній день існує доволі мало. Ця обставина, безумовно, актуалізує тему подальшого вивчення церковно-релігійної діяльності карфагенського владики.

Джерельною базою даної публікації є твори самого Св. Кіпріана «До Доната» [12] та «Про єдність Церкви» [5]. Віхи його життя відображені в опусах диякона Понтія, Єронима Стридонського «Книга про відомих мужів» і «Про консульські акти Кіпріана» [45, с.37]. Пізньоантичні автори достатньо змістовно характеризують події, пов'язані з врядуванням Св. Кіпріана на Карфагенській кафедрі. Як повідомляють джерела, Св. Кіпріан був учнем Тертулліана і авторитетом для Св. Аврелія Августина [45, с.15]. Сам Св. Кіпріан залишив після себе не лише низку Посланий; зберглося й понад два десятки його церковних трактатів, де він обґрунтовує свої погляди відносно християнської апологетики і гостро полемізує з язичницькими авторитетами тієї епохи.

Свої праці він писав латиною. Стиль викладу самого матеріалу був сухіший, ніж у Тертулліана, разом з тим, більш простий та зрозумілий порівняно зі Св. Августином. Крім того, у своїх творах він багато циту-

вав Старий та Новий Завіт, демонструючи обізнаність у біблійному каноні. З іншого боку, Св. Кіпріан цитував і апокрифи.

Переходячи до розгляду біографії єпископа, зазначимо, що він народився на початку III ст. у місті Карфагені. Датою його народження, за традицією, вважається 201 р. [39, с.195], оскільки точної дати дослідники не виявили. Житійну канву архієрея, можна відтворити завдяки даним, що містяться, в першу чергу, у Єроніма [45, с.44] та Понтія [45, с.17] і з окремих повідомлень, що містяться в текстах праць самого Св. Кіпріана. На підставі цього є можливість відтворити деякі загальні факти про його життя до прийняття ним християнства. Він був вихідцем із багатой сім'ї, яка, скоріш за все, мала зв'язки з сенаторською аристократією. Симптоматичним є те, що його батьки залишалися язичниками [44, с.145]. В юні роки він отримав достатньо ґрунтовну освіту та певний час викладав риторику в карфагенській школі катихуменів, одночасно працюючи адвокатом [45, с.12]. Більшість дослідників сходяться у думці, що Кіпріан отримав чималий спадок, а фінансові надходження з адвокатської посади давали йому можливість вести розкішне життя. Отже, з точки зору морально-етичних засад, у молодому віці він вів достатньо «гріховне» життя. За визначенням самого Св. Кіпріана, він, «керуючись своїми бажаннями, мимоволі сприяв своєму власному нещастю, неначе воно від природи було його долею» [45, с.15].

У зрілі роки владика пережив духовну кризу, в якій не останню роль відіграло усвідомлення нікчемності своєї адвокатської професії. Разом з тим, питання сенсу людського життя були стрижневою темою для дискусій з християнським пресвітером Цецилієм. Без сумніву, Цецилій мав вплив на Кіпріана. Єроним, зокрема, стверджував, що саме тому Кіпріан взяв собі його ім'я [44, с.27].

Мотивом свого навернення у християнство Кіпріан викладає у вже згаданому вище трактаті «До Доната» [12]. «Темрявою» та «пізньою ніччю» він називає власне дохристиянське життя. За словами Св. Кіпріана, зло проросло в ньому, і він не вірив, що може відмовитися від розкішного життя, дорогого одягу та кар'єри, також називаючи себе рабом своїх звичок, який звик до пияцтва, погорди, гніву, користолюбства, розпусти та жорстокості. Проте, не «друге народження», вже в християнському хрещенні, відкрило йому нові цінності та орієнтири у житті: причиною цього було розчарування у житті. Кіпріан пише: «Чи можливо забути те, ким був будь-хто раніше, і при цьому стати іншою людиною по розуму і по серцю? Чи можливо відсторонитися того, що, народившись з чистою, не гріховною душею, за свої прожиті літа у нас всередині укорінилося зло... Чи навчиться ошадливості той, хто звик до бенкетів із вишуканими стравами? Чи одягне коли-небудь звичайний і простий одяг той, на кому завжди були коштовні, прикрашені золотом, шати? Ні – роздумував Кіпріан, – син розкоші, звиклий до почестей, ніколи не зважиться бути про-

стою і незнатною людиною... Так часто міркував я сам з собою, – цитує Кіпріан, – бо і сам був схильний до багатьох помилок» [12, с.1].

Будучи у тенетах язичницьких забав, він вдається до надмірного вживання вина, часто запалюється гнівом; у нього з'являється схильність до брутальних вчинків та жорстокості на тлі всеохоплюючих бажань [12, с.3]. Наведений уривок дозволяє констатувати, що сам автор розкриває перед читачем правдивий, неупереджений і об'єктивний світ та традиції, які панували у тогочасному соціумі. Ставши християнином, Кіпріан, за свідченнями Єронима, вчинив згідно із закликом Ісуса Христа: роздав усе своє майно бідним [45, с.23]. Те, що Кіпріан був не бідною людиною, можна перекопати, аналізуючи його листування з іншими християнськими єпископами. З іншого боку Понтій вказує на те, що дім та сади в Карфагені були, зрештою, повернені йому «Божою милістю» [42, с.29]. Охрестився Св. Кіпріан у достатньо зрілому віці і в 246 р. за повідомленням пресвітера Цецилія, прийняв хрещення [42, с.32]. У подальшому Св. Кіпріан став подвижником аскези, почав займатися благочинністю та багато часу приділяв молитві й вивченню Святого Письма. Його ревність у вірі і християнському житті привернула увагу кліру та вірян. У 248 р. він був хіротонізований на пресвітера, а через рік, проти власного бажання, як згадує сам Св. Кіпріан, «судом Божим і любов'ю народу» обраний єпископом Карфагена [45, с.5].

Св. Кіпріан керував Карфагенською Церквою в тяжкий для неї період. У 250 р. почалося нове гоніння християн за наказом імператора Деція. Це переслідування відрізнялось від попередніх тим, що вперше за всю історію християнства в Імперії примушували силоміць приносити язичницьку жертву. Багатьом вірянам це здавалося лише формальністю і тому відступників на цей раз було набагато більше, ніж за часів попередніх переслідувань. У самий розпал гоніння Св. Кіпріан на вимогу віруючих залишив Карфаген і сховався у безпечному місці, звідки продовжував керувати Церквою.

Питання про умови прийняття відступників у Церкву породив схизму Новата і Новаціана, які вважали вимоги Св. Кіпріана занадто суворими і тому приймали відступників у спілкування з Церквою без попереднього покаяння. В той же час в Римі відбувся розкол, який, навпаки, вважав практику єпископа Корнелія занадто поблажливою і був проти дарування миру відступникам навіть після їх покаянного терміну. Навесні, після вісімнадцятимісячного переховування, в 251 р. Св. Кіпріан повернувся до Карфагена і відновив єдність зі своєю паствою. У цьому ж році в Карфагені відбувся собор, який ухвалив про прийняття відступників через покаяння, а в 255 р. Св. Кіпріан висловив думки, які стосуються перехрещування єретиків.

Як і Тертуліан, Св. Кіпріан вважав, що хрещення єретиків не можна вважати справжніми, тому що хрещення неможливо поза Церквою, що, по суті, є вступом і входженням у Церкву. Цей погляд був офіційно про-

голошений на трьох Карфагенських соборах протягом 255-256 рр., що викликало негативну реакцію з боку Римського папи Стефана. Внаслідок цього між Карфагенською і Римською Церквами виникло непорозуміння щодо дійсності хрещення еретиків. Св. Кіпріан зайняв крайню позицію, але до розколу це не призвело; дане питання було вирішено позитивно із врахуванням думки Стефана.

Під час чуми, яка охопила все місто і навколишні поселення, Св. Кіпріан дав розпорядження християнам доглядати не тільки за хворими єдиновірцями, а й язичниками, які, звичайно, боячись хвороби, залишали своїх хворих без допомоги та догляду. Це посприяло зростанню авторитету християн у Карфагені. Однак у 257 р. знов почалось гоніння на християн, під час якого Св. Кіпріан був відправлений вірянами в заслання; саме тут йому було одкровення, що ще рік він призначений для служіння на землі. Наступного року Св. Кіпріан був викликаний на суд до Карфагена і після жорстоких допитів 258 р. йому відтіля голову. Останніми словами святомученика було: «Я дякую Богові» [44, с.87].

Православна Церква вшановує Св. Кіпріана як священномученика 31 серпня за старим стилем (за новим – 13 вересня). І в наш час досить часто цитують у церковному середовищі його вислови. Прикладом цього служать: «Церква одна і єдина» [5, с.23], «Поза Церквою немає спасіння» [5, с.28], «Кому Церква не мати, тому і Бог не Отець» [5, с.31], «Єпископ у Церкві і Церква в єпископі» [5, с.28], «Хто не з єпископом, той не в Церкві» [13, с.18].

Переходячи до аналізу творчості Св. Кіпріана, в першу чергу варто підкреслити, що він, як уже згадувалося є наступником богословських ідей Тертуліана. Твори і спосіб думок останнього мали на Св. Кіпріана значний вплив. У своїх творах він згадує, що поважає і цінує твори Тертуліана, називаючи його своїм учителем: «Да, магіструм», – говорив він своєму секретарю, коли хотів читати його книги [43, с.156]. Як Ориген був одним із фундаторів теоретичного християнства, яке розвивалось на Сході, так Св. Кіпріан став організатором практичного християнства, яке розвивалося на Заході, та його церковної дисципліни. Всі його твори, в тому числі й листи, написані з приводу конкретних подій і являють собою цінне джерело не лише для його біографії, а й для історії Карфагенської Церкви загалом. Його писемна спадщина ділиться на дві групи: листи і трактати. На сьогоднішній день відомо понад 60 листів, які належать йому. Ряд дослідників приписують ще шістьнадцять листів невідомої атрибуції. Написання листів припадає на 248-258 рр. єпископського служіння Св. Кіпріана [41, с.156].

Більшість листів має відношення до «побутових» проблем християнського і церковного життя. За змістом вони носять не індивідуальний характер, а загальноцерковний, дидактичний, догматичний, моральний і, переважно, церковно-дисциплінарний. Вони повністю стосуються питань догматики і церковного права. В них Св. Кіпріан розвиває свою теорію

церковної організації і дисципліни, вирішує питання про прийняття в Церкву відступників, про перехреснування еретиків, про взаємовідносини єпископів, кліру і народу та ін. Більш вагоме значення має послання «До Доната» [12] про благодать Божу, в якому Св. Кіпріан детально змальовує той духовний процес, який привів його до навернення в християнство, і сам акт благодатного відродження, який звершився в його душі, особливо коли мешкав у будинку свого наставника Цецилія, займаючись вивченням Святого Письма, так само як і до і після охрещення. В ньому Св. Кіпріан описує і моральний занепад язичницького світу. Лист є, певною мірою, останньою даниною Св. Кіпріана своєму минулому в сенсі того, що має в собі наслідування Горація і багато думок він запозичив з інших класиків. Також заслуговує на увагу і «Лист до кліру про молитви до Бога» [27].

Переходячи до характеристики богословських трактатів Св. Кіпріана, варто відзначити, що усього трактатів налічується 12. З іншого боку, не можна не згадати «Про видовища» і «Похвала мучеництву», авторство яких залишається сумнівним. У змістовному контексті богословські твори Св. Кіпріана містять наступну інформацію. «Книга про марність ідолів» – це апологетичний твір, написаний у 248 р. Він є коміляцією з «Октавія» Минуція Фелікса і «Апологетикуси» того ж таки Тертуліана [1]. «Три книги свідчень проти юдеїв до Кирина» – твір апологетико-полемічного характеру, написаний у 248 р. Весь трактат складається з тез, які підтверджуються свідченнями із Святого Писання. Перша книга присвячена доказу тієї думки, що Старий Завіт мав тимчасове значення. Друга книга присвячена доказу того, що Ісус із Назарета є істинний Месія. А в третій обґрунтовуються свідчення Святого Писання про існування моральних правил та їхню суть [2]. «Книга про одяг цнотливих дівчат» – твір, написаний у 248 р. В ньому пояснюється спосіб життя і поведінка цнотливих дівчат відповідно до даної ними обітниці [3]. «Про відпавших» – трактат написаний у 251 р., у якому викладаються умови прийняття в Церкву відступників [4]. «Про єдність Церкви» – твір написаний у 251 р., приводом створення цього трактату послужило виникнення розколів у Карфагені і Римі, про які згадувалось вище. В названому творі найкраще висловлене вчення про Церкву [5]. «Про молитву Господню» – написаний у 252 р. Це один із кращих творів у святоотецькій літературі, присвячений цьому аспекту, хоча й не настільки розлогий і науковий, як подібні твори Тертуліана і Оригена [6].

Опус «До Деметріана» – твір, спрямований проти марновірства язичників, які пояснювали всі людські біди, гнівом богів за віротерпимість стосовно християн. «Не християни, а самі язичники винні в цих бідах», – вказує Св. Кіпріан [7]. «Про смертність» – твір, написаний у 252 р. з приводу появи в Карфагені чуми. В ньому Св. Кіпріан закликає папство до мужньої кончини, котра не повинна лякати християн, які мають співпрацювати з Христом [45]. «Про добродієство і милостиню» – в цьому тво-

рі Св. Кіпріан закликає віруючих до доброчинності і викладає вчення про викупне значення милостині. Більш ґрунтовно це питання розкрито тільки в Св. Василя Великого і Св. Іоана Золотоустого [8].

«Про благо терпіння» – трактат заслуговує на увагу тим, що вказує читачу на різницю між терпінням стоїчним і християнським [9]. «Про ревність і заздрість» – написаний з приводу непорозуміння, що стосувалося хрещення еретиків, і має за мету заспокоїти бурхливі пристрасті, які розгорілися при вирішенні означеного питання [10]. «Лист до Фортуната» – твір був написаний перед початком гоніння в 252 р. В ньому Св. Кіпріан дає Фортунату пораду і своєрідний «конспект», користуючись яким, він міг би сам проповідувати необхідність стійко переносити страждання за Христа [11]. В цілому всі трактати Св. Кіпріана є класичними апологетичними творами християнської і церковної літератури.

Переходячи до характеристики богословського вчення Св. Кіпріана, варто зауважити, що найбільшого значення в догматичному відношенні має вчення Св. Кіпріана про єдність Церкви, про прийняття відступників і про хрещення еретиків. Звертаючи увагу на «Вчення про єдність Церкви», варто зазначити, що безладдя, викликане розколами Новата і Новаціана, зробили Св. Кіпріана палким поборником єдності Церкви. «Церква, – засвідчує він, – одна і єдина, як один Бог і один Христос. Вона не може ділитися на частини, як і всяке живе тіло. Якщо поряд існують два суспільства, сповідуючи одну і ту ж віру, але які не перебувають у союзі любові між собою, то Церквою може бути одне із них, а друге буде просто язичницьким збіговиськом. Єдність Церкви сповіщено в Святому Писанні в численних символах» [5, с.18].

У посланні 54 до Флоренція Св. Кіпріан формулює своє бачення церковної єдності, в першу чергу у централізації помісної Церкви, в єдиності Церков. Крім того, Церковна єдність проявляється в тому, що вона має одне священство і один вівтар, тобто в тому, що на чолі кожної помісної Церкви стоїть один єпископ, від якого залежить весь клір і народ. Звідси Св. Кіпріан дає таке визначення Церкви: «Церква складається з народу, який прихильний до священика, і стада (народу), слухняного своєму пастирю... Єпископ – у Церкві і Церква в єпископі, і хто не з єпископом, той не в Церкві» [45, с.63].

Догматичним обґрунтуванням вчення про єдність Церкви як єдиність єпископської влади, для Кіпріана служить той факт, що Господь дарував владу вирішувати при Своему житті одному тільки апостолу Петру. Інші апостоли отримали цю владу після воскресіння Христового. Звідси Кіпріан часто повторює, що Церква заснована на апостолі Петрі.

Вчення про єдиність помісної Церкви, керованої одним єпископом, служить розвитком ідей, які висловлювались і раніше, наприклад, Св. Ігнатієм Богоносцем. Новим є вчення Св. Кіпріана про єдність Вселенської Церкви в зв'язку з ухиленням в ересь цілих помісних Церков на чолі з їх єпископами, з'явилась необхідність вказати на авторитет, який стоїть

вище помісної Церкви і її єпископа. Таким авторитетом, на думку Св. Кіпріана, є об'єднання і єдність помісних Церков. Церква поділена Христом на багато членів, але по всьому світові існує лише одна Церква. Об'єднання цих членів або помісних Церков становить неподільну єдність і ґрунтується на любові. Відокремлена від свого об'єднання, окрема Церква не може існувати «як промінь, відірваний від сонця, переставє світити, або як всихає відірвана від дерева гілка» [5, с.26]. Як носієм єдності помісної Церкви є єпископат, так єдність і неподільність Вселенської Церкви ґрунтується на єдності єпископату. Об'єднання єпископів Церкви і соборне вирішення питань, які хвилюють Церкву, що впливає з цього, становить неподільну єдність Вселенської Церкви, служить зовнішнім виразом її єдності. «Єпископів тому і багато, щоби на випадок ухилення від істини одного, приймали інші на себе турботи про стадо Христове». Тому й «хоча пастирів багато, але вони пасуть одне стадо» [5, с.31]. Сутність системи церковного керівництва, як вказує Св. Кіпріан, полягає в тому, що справи окремої Церкви залишається під контролем собору єпископів [5, с.34].

Характеризуючи вчення про єпископа у соціумі, варто визначити, що основою прав єпископів служить апостольське наступництво. Майже при кожному згадуванні про єпископів Св. Кіпріан називає їх наступниками святих апостолів і, навпаки, святих апостолів він часто називає єпископами. Вчення про апостольське наступництво єпископів було розвинуте ще Св. Іринеем Ліонським і Тертуліаном, але у Св. Кіпріана вчення ще доповнюється двома новими аспектами. Св. Іринеєм Ліонським детально говорить про єпископів – охоронців апостольської віри. Він розуміє апостольське наступництво в значенні спадкоємного збереження ними Апостольського передання. Однак таке вчення про єпископів, вироблене на протигагу гностицизму, виявилось недостатнім після появи розколів, які перекручували Апостольське передання. В боротьбі проти розколів Новаціяна і Новата Св. Кіпріан розвинув вчення про єпископів як спадкоємців не тільки апостольської віри, але й апостольської влади. Господь дарував апостолу Петру владу вирішувати. Звідси стає зрозуміло про владні засади єпископів – керувати Церквою і завідувати всіма проявами її життя.

Кожен єпископ діє самостійно в межах своєї Церкви при збереженні спілкування і єдності з іншими Церквами. Своїх дії єпископ повинен аргументувати тільки перед Богом. Св. Кіпріан визнає за єпископами право діяти самостійно у важливих питаннях, наприклад, у питанні хрещення єретиків, але при умові, щоби не засуджувати тих, які чинять інакше, і не розриваючи з ними спілкування [5, с.36].

Втручання сусідніх єпископів у справи чужих областей полягало в наступному: вони беруть участь у обранні й посвяченні нових єпископів; не вступають у спілкування з новообраним єпископом, поки не переконануться в законності посвячення (для тих, хто не брав участі в посвячен-

ні); відлучають від Церкви єпископів, що спілкуються з розкольниками; не підтримують тих єпископів, які тяжко згрішили або опорочені гріхами; спостерігають за співслужителями за виконанням морально-етичних обов'язків та правил віри. Від єпископа залежить поставлення кліриків, богослужіння, прийняття в спілкування відступників.

Завдання єпископів полягає у недопущенні будь-яких розколів. «Якщо би ніхто не противився єпископу з гордині, то єдність Церкви не роздіралось би ересями і розколами. Навіть якби розпорядження єпископа були незрозумілі, чи якби вони були неправильні, народ повинен беззаперечно коритися їм, з тим переконанням, що через народне обрання єпископ визначається Самим Богом. Якщо єпископ законно обраний і хіротонізований, якщо він перебуває у спілкуванні з іншими єпископами, всі його розпорядження повинні розглядатися як воля Бога. Якщо без волі Божої навіть волосина не падає з голови, то невже ж проти волі Божої можуть діяти єпископи в такій важливій справі, як управління Церквою?» – говорить Св. Кіпріан [5, с.41].

Таким чином, авторитет єпископа не залежить від його особистості, а від апостольського наступництва та рукопокладення. Проте в цьому напрямку Св. Кіпріан не заходить так далеко, як римський єпископ Каліст, який заявляє, що єпископ не може бути прощеним навіть у такому випадку, якщо він впаде у смертні гріхи. Св. Кіпріан говорить про прощення єпископів, які звершили тяжкі гріхи – «Бог не приймає молитви від єпископа-грішника», бо він позбавляє його благодаті Святого Духа. Позбавившись благодаті Святого Духа, єпископ не тільки не може сповіщати Його віруючим, але своїм спілкуванням з ними осквернює їх. Ці древні церковно-канонічні положення зберігаються і виконуються в Церкві і в сьгоднішні часи [5, с.42].

Теоретично Св. Кіпріан проповідував повний абсолютизм єпископської влади, але на практиці ця влада далеко не була такою повною. Народ мав право «обирати єпископів достойних і скидати недостойних» [5, с.16]. Він брав участь у суді над недостойними кліриками і відступниками. Клір і народ брав активну участь у обранні кліриків, що Св. Кіпріан після кожного одноосібного рукопокладання в часи переховування від переслідування писав пастві пояснення. При вступі на кафедру Св. Кіпріан «поставив собі за правило нічого не робити без поради з кліром і погодження з народом» [40, с.45]. Цьому правилу він завжди залишався вірним.

Другою відмінною рисою вчення Св. Кіпріана про єпископа було розкриття його священничого характеру. Св. Кіпріан, продовжуючи думку Тертуліана, розвиває вчення про єпископа як священика і вчення про Єхаристію як жертву, яку приносить єпископ. Святитель постійно називає єпископа священиком. Як священик, єпископ є посередником між Богом і віруючими. З одного боку, він приносить Богу молитви і жертви Церкві, а з другого – він сповіщає віруючим дари Св. Духа через Таїнства. Як посередник між Богом і віруючими, єпископ повинен відрізнятися більшою мо-

рально-етичною чистотою, ніж усі інші духовні служителі, «інакше молитви його не будуть почуті Богом, а сам він, позбавлений Духа Святого, втрапить здатність сповіщати дари Духа Святого віруючим» [5, с.28]. Для єпископа як християнського священика Св. Кіпріан вказує і відповідну жертву. Зберігаючи поняття Тертуліана про жертву як аскетичний подвиг і як жертвування для потреб богослужіння, Св. Кіпріан розвиває вчення про Євхаристію як жертву в особистому значенні. Особливість цього вчення полягає в тому, що Св. Кіпріан протиставляє євхаристичну жертву в безпосередньому ставленні до страждань Христа. «Жертва, яка приноситься нами, – говорить він, – є страждання Христа»[5, с.48].

(Далі буде)

Джерела та література: 1. Св. Киприан. Книга о суете идолов // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 69 с.; 2. Св. Киприан. Три книги свидетельств, против Иудеев // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 89 с.; 3. Св. Киприан. Книга об одежде девственниц // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 45 с.; 4. Св. Киприан. Книга о ладших // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 37 с.; 5. Св. Киприан. Книга о единстве Церкви // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 48 с.; 6. Св. Киприан. Книга о молитве Господней // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник 1999. – 41 с.; 7. Св. Киприан. Книга к Деметриану // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 32 с.; 8. Св. Киприан. Книга о благотворении и милостынях // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 28 с.; 9. Св. Киприан. Книга о благе терпения // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 45 с.; 10. Св. Киприан. Книга о ревности и зависти // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 25 с.; 11. Св. Киприан. Письмо к Фортунату об увещании к мученичеству // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; 12. Св. Киприан. Письмо к Донату о благодати Божией // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 4 с.; 13. Св. Киприан. Письмо к Евкратию о комедианте // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; 14. Св. Киприан. Письмо к Помпонию о девственницах // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 5 с.; 15. Св. Киприан. Письмо к Рогациану о диаконе, оскорбившем епископа // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; 16. Св. Киприан. Письмо к клиру и народу фурнитанскому о Викторе, назначившем пресвитера Фавстина опекуном // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; 17. Св. Киприан. Письмо к пресвитерам и диаконам // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; 18. Св. Киприан. Письмо к пресвитерам и диаконам римским // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 4 с.; 19. Св. Киприан. Письмо к

мученикам и исповедникам // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; **20.** Св. Киприан. Письмо к клиру о некоторых пресвитерах, безрассудно даровавших мир падшим прежде окончания гонения и без согласия епископов // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 4 с.; **21.** Св. Киприан. Письмо к мученикам и исповедникам, просившим даровать мир падшим // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; **22.** Св. Киприан. Письмо к народу // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 4 с.; **23.** Св. Киприан. Письмо к клиру о падших и оглашенных // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 4 с.; **24.** Св. Киприан. Письмо к клиру о тех, которые спешат получить мир // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; **25.** Св. Киприан. Письмо к пресвитерам и диаконам римским // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; **26.** Св. Киприан. Письмо к Калдонию // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 2 с.; **27.** Св. Киприан. Письмо к клиру // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; **28.** Св. Киприан. Письмо к падшим // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; **29.** Св. Киприан. Письмо к пресвитерам и диаконам // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; **30.** Св. Киприан. Письмо к пресвитерам и диаконам римским // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; **31.** Св. Киприан. Письмо к Моисею, Максиму и другим исповедникам // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; **32.** Св. Киприан. Письмо к клиру карфагенскому // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 4 с.; **33.** Св. Киприан. Письмо к пресвитерам и диаконам римским // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; **34.** Св. Киприан. Письмо к карфагенскому клиру о посланных в Рим и полученных оттуда письмах // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 2 с.; **35.** Св. Киприан. Письмо к клиру о помощи исповедникам // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; **36.** Св. Киприан. Письмо к клиру о молитвах к Богу // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 3 с.; **37.** Св. Киприан. Письмо к Корнелию о Фортунате и Фелицисиме, или против еретиков // Творения Священномученика Киприана епископа Карфагенского. – М.: Паломник, 1999. – 4 с.; **38.** Альбрехт М. фон. История римской литературы: В 5-ти т. – М.: Терра, 2005. – Т. 3. – С. 1705-1717.; **39.** Барсов Н. Н. Лекции по патристике. – СПб.: СПб., 2002. – 275 с.; **40.** Лурье В. Св. Киприан Кафагенский и экзистенциологические проблемы III-IV вв. // Гнозис, 2008. – С. 38-50.; **41.** Мейендорф И. пресвит. Введение в святоотеческое богословие. – Часть I. – М.: Благовей, 2006. – 438 с.; **42.** Романович А. О раннем христианстве. – М.: АН СССР, 1959. – 524 с.; **43.** Н. Д. История Христианской Церкви. – М.: Интербук, 1991. – Ч. I – II. – 384 с., 315 с.; **44.** Фаррар Ф.В. Жизнь и труды Св. отцов и Учителей Церкви: Очерки церковной истории в биографиях: В 2-х т. – М.: Индрик, 2002. – Т.1. – 593 с.; **45.** Федосик В. А. Киприан и античное христианство. – Минск: Университетское, 1991. – 206 с.; **46.** Штаерман Е. М. Социальные основы религии Древнего Рима. – М.: Наука, 1987. – 320 с.